

**PROGRAM PODRŠKE ZA
SPROVOĐENJE POLJOPRIVREDNE
POLITIKE I POLITIKE RURALNOG
RAZVOJA ZA NOVI PAZAR
ZA 2020. GODINU**

**OPŠTE INFORMACIJE I TABELARNI
PRIKAZ PLANIRANIH MERA**

Analiza postojećeg stanja

Geografske i administrativne karakteristike: Grad Novi Pazar se nalazi u zapadnoj Srbiji, pripada Raškom okrugu zajedno sa opštinama Krljevo, Tutin, Raška, Vrnjačka banja. Graniči se sa opštinama: Sjenica, Tutin, Leposavić, Ivanjica. Novi Pazar je udaljen 270 km od Beograda Ibarskom magistralom. Novi Pazar je jedan od važnijih centara na ibarskoj magistrali, a sa vrlo frekventnim saobraćajnicama povezan je sa Beogradom, Podgoricom i Prištinom. Nalazi se na 25. kilometru trase budućeg autoputa Beograd - južni Jadran. Površina opštine je 742 km² na nadmorskoj visini od 496 metra. Na području grada postoji 99 katastarskih opština i to: KO Novi Pazar, KO Aluloviće, KO Bajevica, KO Banja, KO Bare, KO Batnjik, KO Bekova, KO Bele Vode, KO Boturovina, KO Brđani, KO

Brestovo, KO Varevo, KO Vever, KO Vidovo, KO Vitkoviće, KO Vojkoviće, KO Vojniće, KO Vranovina, KO Vučiniće, KO Vučija lokva, KO Golice, KO Goševo, KO Gračane, KO Grubetiće, KO Deževa, KO Dojinoviće, KO Dolac, KODoljani, KODragočevo, KODrmanice, KOŽznjeviće, KOZabrđe, KOZlatare, KOIvanča, KO Izbice, KO Javor, KO Janča, KO Jova, KO Kašalj, KOKovačevo, KOKožlje, KOKorivnica, KO Kosuriće, KOKruševo, KOKuzmičevo, KO Leča, KO Lopužnje, KO Lukare, KO Lukarsko Goševo, KO Lukocrevo, KO Miščiće, KO Mur, KO Mur 01, KO Muhovo, KO Negotinac, KO Odojeviće, KO Okosce, KO Osaonica, KO Oholje, KO Pavlje, KO Paralovo, KO Pasji Potok, KO Pilareta, KO Pobrđe, KO Požega, KO Požežina, KO Polokce, KO Pope, KO Postenje, KO Prćenova, KO Pustovlah, KO Radaljica, KO Rajetiće, KO Rajkoviće, KO Rajčinoviće, KO R. Trnava, KO Rakovac, KO Rast, KO Sebečevo, KO Sitniće, KO Skukovo, KO Slatina, KO Smilov laz KO C. Tušimlja, KO Stradovo, KO Sudsko selo, KO Tenkovo, KO Trnava, KO Cokoviće KO Čašić dolac, KO Šavci, KO Šaronje, KO Šitare . Prosečna gustina naseljenosti je 143 stanovnika na 1 km².

Prirodni uslovi i životna sredina: Na području Novog Pazara dominira brdski tip reljefa, ali su prisutni i planinski predeli, koji se pružaju južnom i severnom stranom teritorije. U neposrednoj blizini se nalaze Pešterska visoravan, Kopaonik, Golija, Mokra gora i Rogozna. Kote terena se kreću od 500-1500 metara nadmorske visine. Poljoprivredni rejoni su izdvojeni prema kotama terena. Ravničarsko-dolinski, odnosno stočarsko-ratarski rejon obuhvata terene do 800 metara nadmorske visine na kojima su locirana najkvalitetnija zemljišta bez većih ograničenja za realizaciju poljoprivrednih delatnosti. Planinsko brežuljkasti, odnosno stočarsko-voćarski rejon prostire se središnjim delom planinskog područja, na kojima su najzastupljenija zemljišta V-VII bonitetne klase, pašnjaci, prirodne livade. Ukupna površina zemljišta na području grada Novog Pazara iznosi 18589,66 ha. Prema pedološkoj karti

koju je dao Institut za zemljište iz Beograda, na teritoriji grada Novog Pazara, u okviru dve osnovne klase (automorfna i hidromorfna) zastupljena su sledeća zemljišta: smonica, aluvijalno-livadska crnica, gajnjača, gajnjača u lesiviranju, smeđe rudo zemljište na peščaru, deluvijum u opodzoljavanju, erodirano-parapodzolasto zemljište, aluvijalni nanos ilovasti, aluvijalni nanos glinoviti, aluvijalni nanos zabaren i smeđe skeletoidno zemljište na škriljcima. Po zastupljenosti klasa zemljišta, manji deo pripada kategoriji obradivog zemljišta, s obzirom da 90% ukupnih površina grada čine zemljišta IV-VIII klase boniteta, dok se manji deo površina I i III klase boniteta. Klima - Kompleks fizičko-geografskih uslova na teritoriji grada Novog Pazara uslovljava stvaranje umereno - kontinentalne klime koja se odlikuje većim godišnjim kolebanjima temperature, sa često izraženim ekstremnim temperaturnim vrednostima. Sa stanovišta poljoprivrede, takvi uslovi odgovaraju stočarskoj proizvodnji, kao i proizvodnji voća (šljiva, jabuka) i ratarskih useva (pšenica, kukuruz, ječam, ovas). Vode – Grad Novi Pazara se može pohvaliti brojnim izvoristima termalnih i mineralnih voda a najpoznatiji su Novopazarska banja, Rajčinovička banja, Slatinska, Deževski kiseljak. Takođe na ovoj teritoriji se nalaze slivovi pet reka Raške, Jošanice, Deževske, Ljudske i Trnavice. Šume - Na teritoriji grada Novog Pazara šume se prostiru na 37.488,11 ha, što čini 51% ukupnih površina teritorije grada. Šume u državnom vlasništvu pokrivaju 10.706 hektara, a šume u privatnom vlasništvu 26.782,11 hektara. Pošumljeno u šumi je 1,45 ha četinarima, a izvan šume 21,58 ha četinarima. Posećena drvena zapremina ukupno u m³ lišćara 17151, četinara 1603, od toga tehničko drvo u % lišćara 7 a četinara 55. Biljni i životinjski svet - Na osnovu prikazivanja distribucije biodiverziteta prema geografskoj rejonizaciji teritorija, grad Novi Pazar pripada regionu Zapadne Srbije. Biljni svet - Poljoprivredne površine čine oko 50% teritorije grada Novog Pazara, pa je prirodna vegetacija ograničena na delove pod šumom, pašnjacima i livadama. Životinjski svet - Vrste divljih životinja koje

preovlađuju su zečevi, lisice, vukovi, divlje svinje. Ptičje zajednice uključuju ptice selice kao što su laste i rode. Vrste koje preovlađuju u smislu lova su prepelice i fazani. Riblje zajednice znatno zavise od količine i kvaliteta vode u rekama i potocima.

Stanje i trendovi u ruralnom području

Demografske karakteristike i trendovi:

Demografske karakteristike i trendovi: Struktura i broj stanovništva - Prema popisu stanovništva iz 2002. godine ukupan broj stanovnika iznosio je 85996 a prema popisu iz 2011. godine, ukupan broj stanovnika grada Novog Pazara iznosi 100410 stanovnika, procenjen broj stanovnika za 2018. godinu je 106261 sa prosečnom gustinom naseljenosti od 143 st/km². U strukturi stanovništva, broj stanovnika ispod 17 godina iznosi 29.533, od 15-64 godina 69.606 i od 15-18 godina 6.245 stanovnik. Prosečna starost stanovništva iznosi 33,5 godina. Broj punoletnih stanovnika 72 % od ukupnog broja stanovnika. Analizom navedenih podataka može se zaključiti da se ukupan broj stanovnika povećao za 14.414, od tog broja na gradskom području KO Novi Pazar broj stanovnika se povećao za 11923 a na seoskom području ukupno 2491. Po popisu iz 2002. godine na području KO Novi Pazar ima 54604 stanovnika ili 63,50 % a seosko 31392 ili 36,50 %, a po popisu iz 2011. godine na području KO Novi Pazar ima 66527 stanovnika ili 66,26 % dok je seosko 33883 ili 33,74 %. Procentualno je smanjen broj stanovnika na seoskom području dok je u ukupnom broju povećan za 2491 stanovnik. Povećanje je primetno u seoskim mestima koja gravitiraju ka gradskom području. godina 2002 popis popis 2011. godina povećanje/smanjenje 1. Aluloviće 362 314 -48 2. Bajevica 563 537 -26 3. Banja 466 566 +100 4. Bare 36 39 +4 5. Batnjik 58 79 +21 6. Bekova 116 79 -37 7. Bele Vode 872 893 +21 8. Boturovina 218 198 -20 9. Brđani 195 137 -58 10. Brestovo 5 0 -5 11. Varevo 501 604 +103 12. Vever 18 9 -9 13. Vidovo 90 91 +1 14. Vitkoviće 30 36 +6 15. Vojkoviće 36 20 -16 16. Vojniće 115 197 +82

17. Vranovina 274 284 +10 18. Vučiniće 245 146 -99 19. Vučija lokva 15 7 -8 20. Golice 64 48 - 16 21. Gornja Tušimlja 33 18 -15 22. Goševo 50 30 -20 23. Građanoviće 19 11 -8 24. Gračane 28 19 -9 25. Grubetiće 259 148 -111 26. Deževa 238 288 +50 27. Dojinoviće 120 49 -71 28. Dolac 87 66 -21 29. Doljani 89 127 +38 30. Dragočevo 112 86 -26 31. Dramiće 80 50 -30 32. Žunjeviće 211 363 +152 33. Zabrdje 49 41 -8 34. Zlatare 12 9 -3 35. Ivanča 813 1038 +225 36. Izbice 1949 1596 -353 37. Jblanica 27 17 -10 38. Javor 18 9 -9 39. Janča 332 526 +194 40. Jova 21 15 -6 41. Kašalj 35 19 -16 42. Kovačevo 243 240 -3 43. Kožlje 618 577 -41 44. Koprivnica 12 86 +74 45. Kosuriće 125 90 -35 46. Kruševo 486 425 -161 47. Kuzmičevo 133 99 -34 48. Leča 319 327 +8 49. Lopužnje 70 36 -34 50. Lukare 489 415 -74 51. Lukarsko Goševo 850 757 -93 52. Lukocrevo 186 132 -54 53. Miščiće 231 202 -29 54. Mur 3462 4169 +707 55. Muhovo 545 705 +160 56. Negotinac 26 10 -16 57. Novi Pazar 54604 66527 +11923 58. Odojeviće 50 15 -35 59. Okose 36 26 -10 60. Osaonica 284 146 -138 61. Osoje 966 1686 +720 62. Oholje 179 134 -45 63. Pavlje 178 134 -44 64. Paralovo 982 1333 +351 65. Pasji potok 42 13 -29 66. Pilareta 26 6 -20 67. Pobrđe 2176 2889 +713 68. Požega 523 513 -10 69. Požežina 251 144 -107 70. Polokce 117 83 -34 71. Pope 83 69 -14 72. Postenje 3471 3930 +459 73. Prćenova 159 177 +18 74. Pusta Tušimlja 53 18 -35 75. Pustovlah 28 6 -22 76. Radaljica 152 99 -53 77. Rajetiće 63 30 -33 78. Rajkoviće 29 17 -12 79. Rajčinoviće 537 659 +122 80. Rajčinovička Trnava 208 189 -19 81. Rakovac 21 7 -14 82. Rast 51 50 -1 83. Sebečevo 897 886 -11 84. Sitniće 778 876 +98 85. Skukovo 23 17 -6 86 Slatina 297 245 -52 87. Smilov laz 8 0 -8 88. Srednja Tušimlja 40 14 -26 89. Stradovo 19 12 -7 90. Sudsko selo 87 67 -20 91. Tenkovo 89 75 -24 92. Trnava 694 946 +252 93. Tunovo 128 90 -38 94. Hotkovo 193 282 +89 95. Cokoviće 20 7 -13 96. Čašić dolac 76 177 +101 97. Šavci 247 330 +83 98. Šaronje 398 299 -99 99. Štitare 77 100 +23 Ukupno 85996 100410 +14414

Diverzifikacija ruralne ekonomije: Kada je reč o diverzifikaciji ruralne ekonomije može se zaključiti da je privredna delatnost u gradu Novom Pazaru raznovrsna. Najznačajnije privredne delatnosti su trgovina, tekstilna, drvna, prerađivačka i građevinska industrija. Pored toga na teritoriji grada registrovano je 1134 privrednih društava i 3.650 preduzetnika, čije se delatnosti kreću od poljoprivredne, prehrambene, zanatskih i uslužnih delatnosti, trgovine. Registrovana zaposlenost ukupno iznosi 21195 stanovnika od toga zaposleni u pravnim licima 14427; preduzetnici, lica koja samostalno obavljaju poslove i lica zaposlena kod njih 6129; registrovani individualni poljoprivrednici 639. Po sektorima delatnosti najviše zaposlenih je u prerađivačkoj industriji 4160, zatim trgovina 3862, građevinarstvo 2075, saobraćaj 1441, usluge smeštaja i ishrene 856, ostale uslužne delatnosti 630, dok delatnost poljoprivrede, šumarstvo i ribarstvo ima 58 zaposlenih. Dominira sekundarna delatnost a kada se radi o poljoprivrednoj proizvodnji, može se konstatovati da dominiraju sitni, nespecijalizovani poljoprivredni proizvođači bez jasne poslovne i tržišne orijentacije. Rezultat ovakve proizvodne strukture i slabe uredenosti su niski i neredovni prihodi uz odsustvo ozbiljnog planiranja, razvoja i većih investicija. Zbog toga svoju šansu za razvoj poljoprivrednici vide u formiranju udruženja poljoprivrednika uz pomoć Gradske uprave i Poljoprivredne savetodavne i stručne službe. Na teritoriji grada Novog Pazara ima registrovano tridesetak udruženja u oblasti poljoprivrede. Registrovano je ukupno 436 udruženja. Po popisu poljoprivrede iz 2012. godine, na teritoriji grada Novog Pazara je evidentirano 5.044 poljoprivrednih gazdinstava. Po podacima Trezora - februar 2020. godine ukupan broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava na teritoriji grada Novog Pazara je 3466, od toga aktivnih 2920 gazdinstava. Ukupan broj nezaposlenih prijavljenih u NSZ iznosi 19549 sa sledećom kvalifikacionom strukturom: nekvalifikovani 8028, niža ss 746, kvalifikovani 3976, sss5352, visokokvalifikovani 59, viša 165 i visoka 1223 Pošto u strukturi nezaposlenih

dominira broj nekvalifikovanih radnika pruža dobru osnovu za zapošljavanje u poljoprivredi. Na osnovu geografskih specifičnosti, u blizini Crne Gore, Bosne i Hercegovine, sa dominantnim brdsko -planinskim područjem sa planinama Golija i Rogozna, blizina Pešterske visoravni, pruža mogućnost razvoja seoskog turizma, proizvodnju zdrave hrane, sakupljanje šumskih plodova i lekovitog bilja, takođe imamo i bogatu kulturno-istorijsku baštinu, što predstavlja dobru osnovu za unapređenje seoskog turizma.

Ruralna infrastruktura: Za grad Novi Pazar se može reći da ima slabo razvijenu infrastrukturu, što je jednim delom posledica lošeg geografskog položaja, ali i niskih ulaganja u istu u ranijem periodu. Putna mreža - Ukupna dužina putne mreže na teritoriji grada Novog Pazara je 740,489 km, od toga savremeni kolovoz ukupno 220,593. Dužina državnih puteva I reda iznosi 64,257 od toga savremeni kolovoz 64,257. Državni putevi II reda svega 94,232 od toga savremeni kolovozi 73,336 km. Ukupna dužina opštinskih puteva iznosi 582 km, sa savremenim kolovozom 83 km. Preko njene teritorije prolaze dva državna puta prvog reda, magistralni put M-22 –Ibarska magistrala i M-8. Ukupna dužina puteva II reda na teritoriji opštine iznosi 94,232 km čini 12,73 %. Fiksna telefonija i poštanske usluge - Telekomunikaciona mreža u naseljima Novog Pazara je uglavnom nadzemna, a manjim delom podzemna. Mreža fiksne telefonije je zadovoljavajućeg kvaliteta i u dosta je boljem stanju od mreža u okolnim opštinama. Ima 17 pošta sa 17784 telefonska pretplatnika. Mobilna telefonija - Unutar teritorije grada Novog Pazara prisutni su svi operateri koji posluju na teritoriji Republike (Telekom Srbije A.D., Telenor i VIP). Pokrivenost teritorije signalom i sama jačina signala operatera mobilne telefonije je u globalu zadovoljavajuća. Vodosnabdevanje - Organizovano javno vodosnabdevanje vrši se iz prirodnog izvora reke Raške. Kvalitet proizvedene pijaće vode je zadovoljavajućeg kvaliteta. Aktivnosti vodosnabdevanja su u nadležnosti JKP Vodovod

i kanalizacija, za obavljanje komunalne delatnosti – JKP Vodovod i kanalizacija Novi Pazar. Ukupna dužina vodovodne mreže iznosi oko 240 km i 19947 priključaka. Na teritoriji mesnih zajednica funkcionišu manji seoski vodovodi, koji nisu u sistemu redovne kontrole kvaliteta vode. Takođe, neki delovi opštine još uvek nemaju organizovano snabdevanje vodom, a lokalno stanovništvo se njom snabdeva najčešće iz sopstvenih bunara. Kanalizacija otpadnih voda - Kanalizaciona mreža (komunalna i atmosferskih otpadnih voda) postoji samo na teritoriji grada Novog Pazara. Kanalizaciona mreža se proteže dužinom od oko 152km i 17320 priključaka. Sela na teritoriji grada Novog Pazara nemaju izgrađenu kanalizacionu mrežu. Fekalne vode domaćinstava se odlažu u septičke jame. Površinske vode (atmosferske) se odvođe sistemom otvorenih kanala i zatvorenim sistemom kanalizacije u glavni kanal ili u reku Rašku.

Pokazatelji razvoja poljoprivrede

Poljoprivredno zemljište: Područje grada Novog Pazara je karakteristično po značajnom procentu brdskog zemljišta, dok su viši delovi formirani u eruptivnim i metamorfnim stenskim masivima. Niži brežuljkasti i ravničarski delovi nalaze se na rečnim naslagama, u slivu reka Raška, Jošanica i Deževa. U reljefu se ističu rečna doline. Prema rezultatima popisa poljoprivrede iz 2012. godine ukupna površina raspoloživog poljoprivrednog zemljišta iznosi 36.669 ha od toga korišćeno poljoprivredno zemljište 19.950,97 ha a livade i pašnjaci 13.668 ha. Ukupna površina pod sistemima za navodnjavanje iznosi 793 ha od toga sistem "kap po kap" 498 ha i ostalo 295 ha. Po podacima Službe za katastar, Program za 2020. godinu ukupna površina poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini iznosi 4851,5793 ha, planirano za zakup je 3646,9414 ha u 712 javnih nadmetanja a trenutno se izdaje 56,6081 ha (dvanaest ugovora -period zakupa 10 godina).

Višegodišnji zasadi: Na osnovu sastava i konfiguracije zemljišta Novi Pazar ima predispozicije za razvoj voćarstva, pre svega šljive i jabuka a u porastu je uzgoj malina, što doprinosi ruralnom razvoju i ekonomskom osnaživanju poljoprivrednih proizvođača. Po podacima popisa poljoprivrede 2012. na teritoriji grada Novog Pazara se pod voćnjacima nalazi 1178ha, od toga pod ekstenzivnom proizvodnjom 951,7ha. Pod vinogradima se nalazi manje od 1,5 ha zemljišta na celokupnoj teritoriji grada. Najznačajnije voćarske kulture su: Šljiva – 163,2 ha; Jabuka – 55,3 ha; Kruška – 3 ha; Orah – 3,7 ha; Lešnik – 0,4 ha; Breskva – 0,1ha, Trešnja 0,3ha, maline 20 ha. Opšti podaci o poljoprivrednim gazdinstvima na osnovu ankete Zavoda za statistiku su sledeći: broj gazdinstava 5411, korišćeno poljoprivredno zemljište 18129 od toga oranice i bašte 4242, voćnjaci 1424, vinogradi 1, livade i pašnjaci 12275. Procentualno najzastupljenije voće su šljive, jabuke, maline i orasi.

Stočni fond: Grad Novi Pazar je teritorija sa značajnom tradicijom u stočarskoj proizvodnji, naročito kada se radi o govedarstvu, prema podacima popisa oko 40% raspoloživog poljoprivrednog zemljišta je pod livadama i pašnjacima. Na ovom području izražena su dva osnovna klimatska tipa: umereno kontinentalna klima i visinska planinska klima sa izrazito hladnim zimama. Po svom geografskom i reljefnom položaju ovo područje predstavlja povoljan teren za intenzivnu stočarsku proizvodnju. Tu se pre svega misli na proizvodnju kravnjeg mleka i junećeg i jagnječeg mesa. Očuvana životna sredina čini osnovu za proizvodnju zdrave hrane. Prema podacima iz popisa poljoprivrede 2012. godine, na teritoriji grada se gaji oko 9.645 grla goveda, zatim 3.304 svinja, 16.091 ovaca, 49.368 živine i pčelinje društvo. Prema podacima ankete o strukturi poljoprivrednih gazdinstava stanje stočnog fonda je sledeće: goveda 11955, svinje 3032, ovce 12477, živina 31058. Površina pod livadama i pašnjacima je 12275. Na osnovu podataka i na osnovu dugogodišnje tradicije kao i uslova za uzgoj i prehranu životinja osnovna proizvodna orijentacija naših proizvođača

je proizvodnja mleka i proizvoda od mleka. Osnovni proizvodi su paprika u pavlaci, pršuta i sudžuk, med.

Mehanizacija, oprema i objekti: Poljoprivredna gazdinstva na teritoriji Novog Pazara poseduju uglavnom zastarelu mehanizaciju, neadekvatnu što zbog materijalne nemogućnosti za nabavku nove mehanizacije kao i zbog konfiguracije terena moguća je primena samo manjih mašina. Uglavnom se ide na udruživanje i nabavku mehanizacije preko Udruženja poljoprivrednika koju mogu da koriste svi članovi Udruženja. Poljoprivredna gazdinstva na teritoriji Novog Pazara prema popisu poljoprivrede iz 2012. godine poseduju: Objekte za smeštaj životinja: za goveda 9645, za svinje 3304, za kokoške 49368, za ovce 16091; Objekte za smeštaj poljoprivrednih proizvoda: koševi za kukuruz 237 kapaciteta 3191m³; ambari 354 kapaciteta 6628m³; sušare 44 kapaciteta 415 m³; objekte za silažu 7 kapaciteta 550 m³; staklenici 4; plastenici 452; objekti za smeštaj mašina i opreme 665 kapaciteta 29200 m².

***Mašine i oprema na gazdinstvima Izvor :
Popis poljoprivrede 2012. godine***

Red- ni broj	Mašine i oprema	Broj
1.	Traktori	3300
2.	Kombajni	37
3.	Berači kukuruza	6
4.	Plugovi	1614
5.	Tanjirače	68
6.	Drljače	1222
7.	Setvospremači	7
8.	Rotofreze	552
9.	Rasturači mineralnog đubriva	39
10.	Rasturači stajnjaka	35
11.	Sejalice	118
12.	Prskalice	312
13.	Traktorske prskalice	1106
14.	Kosilice	1822

Radna snaga: Na teritoriji grada Novog Pazara, po podacima popisa poljoprivrede 2012. godine, članovi poljoprivrednih gazdinstava broje 4.938 lica, od čega 4.348 lica muškog i 590 lica ženskog pola. Na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima je evidentirano 7.487 lica i to 4.714 muškaraci 2.773 žena. Poljoprivredna gazdinstva-pravna lica imaju 8 članova, 8 lica muškog roda . Od ukupnog broja lica, članova poljoprivrednog gazdinstva, 4.938 lica su nosioci gazdinstva, dok su 7.487 lica članovi porodice i rođaci koji na poljoprivrednim gazdinstvima obavljaju poljoprivrednu delatnost. Na poljoprivrednima gazdinstvima grada Novog Pazara godišnje se angažuje ukupno 3.265 radne jedinice

Struktura poljoprivrednih gazdinstava: Kada se govori o strukturi poljoprivrednih gazdinstava, može se reći da na teritoriji grada dominiraju relativno mala gazdinstva koja uglavnom nemaju određenu specijalnost. Najčešće članovi tih gazdinstava ostvaruju i prihode od drugih delatnosti, iz radnog odnosa, samostalne delatnosti ili penzija iz radnog odnosa. Mali je broj poljoprivrednih gazdinstava kojima je poljoprivreda jedina delatnost. U tabelama je prikazana struktura poljoprivrednih gazdinstava prema broju uslovnih grla i površini obrađenog zemljišta . Analizom gornjih tabela, dolazi se do zaključka da najveći deo gazdinstava obrađuje manje od 5ha zemljišta. Takođe najveći procenat gazdinstava na svom gazdinstvu ima manje od 5 uslovnih grla stoke. Prethodne teze govore u korist konstatacije o malom obimu poljoprivredne proizvodnje u većini gazdinstava .

Struktura poljoprivrednih gazdinstava prema broju uslovnih grla Izvor: Popis poljoprivrede 2012.

Broj uslovnih grla	<4	5-9	10-14	15-19	20-49	50-99	100-499	Ukupno
Broj gazdinstava	4215	650	138	32	7	2	-	5044
% od ukupnog broja	83.56	12.88	2.73	0.63	0.14	0.04	-	100

Struktura poljoprivrednih gazdinstava prema površini obrađivanog zemljišta Izvor: Popis poljoprivrede 2012. godine

	Ukupno	Bez zemljišta	< 1 ha	> 1 ha < 2 ha	> 2 ha < 5 ha	>5 ha < 10 ha
PG	5044	12	1173	1165	1667	751
Ha	19951	/	776	1731	5462	5192

Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda: Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda se zaniva uglavnom na stočarstvu i ratarstvu, a manje na proizvodima voćarstva. Stepenn finalizacije poljoprivrednih proizvoda je nizak i najčešće se radi o primarnoj proizvodnji poljoprivrednih proizvoda. Razlog za to je nedostatak preradnih kapaciteta kao i nedovoljna tržišna orijentacija samih proizvođača.

Zemljoradničke zadruge i udruženja poljoprivrednika: Na teritoriji grada ima registrovano udruženje poljoprivrednika Međuopštinska unija poljoprivrednih udruženja “MOUPU” koja u svom sastavu ima 23 udruženja poljoprivrednika i 2 udruženja pčelara ,sa ukupno 1084 članova , koje aktivno funkcioniše na teritoriji grada i posluje kao neprofitna organizacija sa ciljem unapređenja poljoprivredne proizvodnje u oblasti ratarstva, povrtarstva, voćarstva, stočarstva i

pčelarstva. "MOUPU" je vrlo aktivna u svom radu, konkurisali su u saradnji sa Gradskom upravom Novi Pazar kod međunarodnih organizacija EU PROGRES, TIKA za nabavku mehanizacije, sistema za navodnjavanje, sadnica malina, košnica, rojeva i ostale opreme za pčelare i dr. Takođe, tesno saraduju sa Poljoprivrednom stručnom službom Novi Pazar. Na teritoriji grada ima registrovano i 7 zemljoradničkih zadruga sa šifrom delatnosti uglavnom uzgoj muznih krava, manje gajenje žita i prerade mleka.

Transfer znanja i informacija: Grad Novi Pazar je u prethodnom periodu preduzima niz mera kako bi omogućio efikasan transfer znanja i informacija iz oblasti poljoprivrede. Taj trend će biti nastavljen i u budućnosti. Već tradicionalno poljoprivrednici sa teritorije grada imaju mogućnost posete Novosadskom Sajmu poljoprivrede kao i Sajmu pčelara u Beogradu u organizaciji gradske uprave, posete opštinama koje imaju primat u proizvodnji malina radi praktičnog rada na terenu i upoznavanja sa svim novinama. Pored toga, svake godine organizuju se predavanja iz svih oblasti poljoprivrede, sa posebnim osvrtom na setvu. Novopazarskim poljoprivrednicima su na raspolaganju stručna lica odeljenja za privredu, gradske uprave grada Novog Pazara. Uz pomoć Poljoprivredne savetodavne i stručne službe vrši se procena zemljišta za uzgoj novih kultura, pre svega malina i uspešno su zasađeni malinjaci uz pomoć grada i donatora, takođe je prvi put zasađena i plantaža šipurka. Tako da se svake godine ide na praćenje stanja i uvođenje novina.

TABELARNI PRIKAZ PLANIRANIH MERA I FINANSIJSKIH SREDSTAVA

Tabela 1. Mere direktnih plaćanja

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos postićaja po jedinici mere (apsolutni iznos u RSD)	Iznos podstićaja po korisniku (%) (npr. 30%, 50%, 80%)	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (RSD)	Prenete obaveze
UKUPNO							

Tabela 2. Mere kreditne podrške

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos posticaja po jedinici mere (apsolutni iznos u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku (%) (npr. 30%, 50%, 80%)	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (RSD)	Prenete obaveze
1	Kreditna podrška	100.2	500.000,00	0,00	100	0,00	0,00
UKUPNO			500.000,00				

Tabela 3. Mere ruralnog razvoja

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku (%) (npr. 30%, 50%, 80%)	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (RSD)	Prenete obaveze
1	Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava	101	13.000.000,00	70	0,00	67.107,84
UKUPNO			13.000.000,00			

Tabela 4. Posebni podsticaji

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos posticaja po jedinici mere (apsolutni iznos u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku (%) (npr. 30%, 50%, 80%)	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (RSD)	Prenete obaveze
UKUPNO							

Tabela 5. Mere koje nisu predviđene u okviru mera direktnih plaćanja, mera kreditne podrške, mera ruralnog razvoja i posebnih podsticaja

Redni broj	Naziv mere	Šifra mere	Planirani budžet za tekuću godinu bez prenetih obaveza (u RSD)	Iznos posticaja po jedinici mere (apsolutni iznos u RSD)	Iznos podsticaja po korisniku (%) (npr. 30%, 50%, 80%)	Maksimalni iznos podrške po korisniku (ako je definisan) (RSD)	Prenete obaveze
UKUPNO							

Tabela 6. Tabelarni prikaz planiranih finansijskih sredstava

Budžet	Vrednost u RSD
Ukupan iznos sredstava iz budžeta AP/JLS planiranih za realizaciju Programa podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja (bez prenetih obaveza)	13.500.000,00
Planirana sredstva za direktna plaćanja	0,00
Planirana sredstva za kreditnu podršku	500.000,00
Planirana sredstva za podsticaje merama ruralnog razvoja	13.000.000,00
Planirana sredstva za posebne podsticaje	0,00
Planirana sredstva za mere koje nisu predviđene u okviru mera direktnih plaćanja, kreditne podrške i u okviru mera ruralnog razvoja	0,00
Prenete obaveze	67.107,84

Ciljna grupa i značaj promene koja se očekuje za korisnike: Korisnici mera podrške iz Programa su registrovana poljoprivredna gazdinstva grada Novog Pazara, tj. registrovana poljoprivredna gazdinstva čije je sedište/adresa na teritoriji grada Novog Pazara. Pored toga, ciljna grupa su i pravna lica koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom i razvojem poljoprivrede na teritoriji grada Novog Pazara (udruženja, zadruge, stručne službe i sl.). Ovaj Program treba za cilj da ima unapređenje poljoprivredne proizvodnje u gradu Novom Pazaru kroz unapređenje postojećih i usvajanje novih znanja i veština iz oblasti poljoprivrede, poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti proizvodnje, poboljšanje genetske osnove u govedarstvu, stimulisanje udruživanja, smanjenje nezaposlenosti, a ostvarenjem svih tih ciljeva i poboljšanje kvaliteta života u selima.

Informisanje korisnika o mogućnostima koje pruža Program podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja: Stanovništvo grada Novog Pazara, potencijalni korisnici podsticajnih mera iz Programa biće informisano u najvećem obimu putem sredstava javnog informisanja, kroz konkurse i javne pozive za raspodelu sredstava predviđenih pojedinačnim merama. Konkursi i javni pozivi biće objavljivani sredstvima javnog informisanja na zvaničnom sajtu grada, putem Poljoprivredne savetodavne stručne službe, MOUPU.

Monitoring i evaluacija: Praćenje realizacije Programa vršiće stručne službe gradske uprave grada Novog Pazara . Rezultati za svaku od mera sadržanih u programu biće ocenjeni na osnovu indikatora detaljnije obrazloženih u sledećem poglavlju

OPIS PLANIRANIH MERA

1.1. Naziv i šifra mere: 100.2 Kreditna podrška

1.1.1. Obrazloženje: Poljoprivredna proizvodnja se najčešće obavlja na granici rentabilnosti . Korišćenje kredita za finansiranje poljoprivredne proizvodnje dodatno opterećuje cenu proizvoda zbog troškova kamate na kredite, te negativno utiče na cenovnu konkurentnost poljoprivrednih proizvoda. Kako bi delimično predupredila ovaj problem gradska uprava Novog Pazara kroz ovu meru na sebe preuzima troškove kamata za poljoprivredne kredite koje dospevaju na plaćanje u 2020. godini. Grad će sufinansirati zahteve korisnika u kojima će biti isključivo jedan ugovor o poljoprivrednom kreditu sklopljen sa bankom. Za ovu meru predviđena su sredstva u iznosu od 500.000,00 dinara.

1.1.2. Ciljevi mere: Opšti ciljevi: -Modernizacija proizvodnje; -Poboljšanje konkurentnosti; - Povećanje produktivnosti. Specifični ciljevi : Olakšano finansiranje proširenja, intenziviranja i modernizacije proizvodnje.

1.1.3. Veza mere sa nacionalnim programima za ruralni razvoj i poljoprivredu: Mera je sadržana u NPP.

1.1.4. Krajnji korisnici: Fizička lica upisana u registar poljoprivrednih gazdinstava.

1.1.5. Ekonomska održivost: Za realizaciju ove mere nije potrebno podnositi biznis plan ili projekat o ekonomskoj održivosti ulaganja.

1.1.6. Opšti kriterijumi za korisnike: • Da budu nosioci registrovanog poljoprivrednog gazdinstva sa teritorije grada Novog Pazara; • Da imaju Ugovor o poljoprivrednom kreditu sa bankom; • Izjava o nameni kredita po oblastima (stočarstvo, ratarstvo, povrtarstvo, voćarstvo...)

1.1.7. Specifični kriterijumi: Da kamata po predmetnom kreditu, u određenom delu ili u celosti, dospeva u 2020. godini. .

1.1.8. Lista investicija u okviru mere:

Šifra investicije	Naziv investicije
100.2.1	Sufinansiranje kamata za poljoprivredne kredite

1.1.9. Kriterijumi selekcije:

1.1.10. Intenzitet pomoći: Grad Novi Pazar će snositi troškove kamate po kreditu za poljoprivredne kredite koji na naplatu dospevaju u 2020. godini. .

1.1.11. Indikatori/pokazatelji:

Redni broj	Naziv pokazatelja
1	Broj podnetih zahteva
2	Broj odbijenih zahteva
3	Broj poljoprivrednih gazdinstava koja su bila korisnici
4	Procenat realizacije sredstava planiranih za ovu meru

1.1.12. Administrativna procedura:

Realizaciju ove mere sprovodiće stručne službe gradske uprave . Javni poziv za prijavljivanje za sufinansiranje kamate za poljoprivredne kredite biće objavljen u sredstvima javnog informisanja, na sajtu grada Novog Pazara, na oglasnoj tabli GU. Prijem zahteva biće vršen na pisarnici gradske uprave Novog Pazara, popunjavanjem prijavnog obrasca u periodu od dana objavljivanja do 15.decembra 2020. godine ili do utroška sredstava predviđenih za ovu namenu. Zahtev treba da sadrži sledeću dokumentaciju: • Dokaz o aktivnom statusu poljoprivrednog gazdinstva; • Fotokopiju lične karte nosioca gazdinstva; • Fotokopiju kartice tekućeg računa; • Fotokopiju Ugovora o poljoprivrednom kreditu ; • Plan otplate kredita; • Izjavu o nameni kredita po oblastima (stočarstvo, ratarstvo, povrtarstvo, voćarstvo). Nakon prijema i obrade Zahteva, radiće se po sistemu prvo pristiglih zahteva do utroška sredstava planiranih za ovu namenu, donošenjem rešenja o odobravanju podsticaja podnosiocima zahteva, zatim će se sklopiti Ugovor između korisnika podsticajnih sredstava i Gradonačelnika grada Novog Pazara, koji će definisati prava i obaveze obe ugovorne strane, očekivano vreme za donošenje rešenja i sklapanje ugovora je trideset dana. Prenos sredstava biće vršen u iznosu kamata koje dospevaju na naplatu u 2020. godini, u skladu sa planom otplate kredita, a po dostavljanju dokaza o izmirenju obaveza prema kreditu od strane podnosioca zahteva za podsticajna sredstva.

1.2. Naziv i šifra mere: 101 Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava

1.2.1. Obrazloženje: Da bi poljoprivredna gazdinstva grada Novog Pazara bila konkurentna na tržištu poljoprivrednih proizvoda neophodno je da imaju konkurentan proizvod i po pitanju obima proizvodnje i kvaliteta. Da bi se ovi zahtevi ispoštovali potrebne su stalne investicije u proširenje i modernizaciju proizvodnje. Sektor

stočarstvo : Brdsko-planinsko područje karakteristično je za razvoj stočarstva, ova mera podsticaja koristila bi se za nabavku mašina i opreme za pripremu stočne hrane , nabavka mašina za setvu ,muzilica, kao i ostala nabavka mašina za stočarstvo. Za ovu namenu predviđeno je 4.700.000,00 dinara. Sektor voćarstvo i povrtarstvo : Grad Novi Pazar ima povoljne uslove za razvoj voćarstva i povrtarstva, ali ove proizvodnje karakteriše mala, nespecijalizovana proizvodnja, sa ne baš jasnom tržišnom orijentacijom, neadekvatna opremljenost mehanizacijom primenjivom na brdsko-planinskom području. Na teritoriji grada u eksploataciji je 1178 ha voćnjaka, od čega je preko 80 % ekstenzivna proizvodnja. Najveće površine su pod šljivom, koja se u najvećem delu preradi na gazdinstvima, dok se mali deo proda u svežem stanju. Ova mera ima za cilj da pomogne proizvođačima da nabavkom novih mašina i opreme poveća obim i podigne kvalitet i intenzivnost proizvodnje u voćarstvu i povrtarstvu. Za ovu namenu je opredeljeno 7.100.000,00 dinara, i to za sektor voćarstva dinara 400.000,00 i za sektor povrtarstvo 6.700.000,00 dinara. Sektor pčelarstvo: Pčelarstvo predstavlja atraktivnu poljoprivrednu delatnost, koja poslednjih godina počinje da dobija jasno tržišno usmerenje, naročito ka stranim tržištima. Takođe se pridaje sve veći značaj očuvanju pčelinjih društava i uopšte pčela kao bitan faktor za očuvanje čovečanstava , jer je primetno izumiranje pčela. Med sa ovih područja je okarakterisan kao med visokog kvaliteta i Grad Novi Pazar će kroz učešće u troškovima nabavke pčelaraske opreme i društava pokušati da animira što više ljudi za ovaj vid privređivanja. Za ovu namenu opredeljena su sredstva u iznosu od 1.200.000,00 dinara. .

1.2.2. Ciljevi mere: Opšti ciljevi: 1.Modernizacija i povećanje proizvodnje, poboljšanje kvaliteta proizvoda; 2.Poboljšanje konkurentnosti; 3.Smanjenje nezaposlenosti; 4.Povećanje dohotka građana kroz bavljenje ovim delatnostima. Specifični ciljevi po sektorima: Sektor

stočarstvo :povećanje proizvodnje mleka i mesa. Sektor voće i povrće :povećanje površina pod voćnjacima,intenziviranje voćarske proizvodnje,proširenje obima povrtarske proizvodnje i povećanje kvaliteta proizvoda, intenziviranje povrtarske proizvodnje. Sektor pčelarstvo: povećanje proizvodnje meda i očuvanje pčela.

1.2.3. Veza mere sa nacionalnim programima za ruralni razvoj i poljoprivredu: Mera je sadržana u NPRR..

1.2.4. Krajnji korisnici: Fizička lica upisana u registar poljoprivrednih gazdinstava.

1.2.5. Ekonomska održivost: Za realizaciju ove mere nije potrebno podnositi biznis plan ili projekat o ekonomskoj održivosti ulaganja.

1.2.6. Opšti kriterijumi za korisnike: Da su nosioci registrovanih poljoprivrednog gazdinstva teritorije grada Novog Pazara.

1.2.7. Specifični kriterijumi: U sektoru proizvodnje mleka prihvatljivi korisnici treba da : 1)u RPG imaju prijavljen stočni fond (podatke o vrsti životinja i broju gazdinstva (HID) na kojim se drže ili uzgajaju; 2) Imaju u svom vlasništvu , odnosno u vlasništvu člana registrovanog poljoprivrednog gazdinstva, 1-19 mlečnih krava; 3) U slučaju nabavke novih mašina i opreme za navodnjavanje, imaju u svom vlasništvu, odnosno u vlasništvu člana registrovanog poljoprivrednog gazdinstva maksimalno do 100 mlečnih krava; 4) U slučaju kada se radi o nabavci kvalitetnih priplodnih grla, na kraju investicije imaju u svom vlasništvu , odnosno u vlasništvu člana registrovanog poljoprivrednog gazdinstva :3-100 krava mlečnih rasa. U sektoru proizvodnje mesa prihvatljivi korisnici treba da : 1)U RPG imaju prijavljen stočni fond (podatke o odgovarajućoj vrsti životinja i broju gazdinstva (HID) na kojima se drže ili uzgajaju); 2) U

Registru objekata, odnosno odobrenih objekata (u skladu sa posebnim propisom kojim se uređuje registracija, odnosno odobravanje objekata za uzgoj, držanje i promet životinja) imaju registrovane, odnosno odobrene objekte sa kapacitetima za tov/uzgoj: manje od 20 junadi i/ili manje od 150 grla ovaca/koza i /ili manje od 30 krmača i/ili manje od 100 tovljenika svinja u turnusu i/ili od 1.000-3.999 brojlera u turnusu; 3) U slučaju kada se radi o nabavci kvalitetnih priplodnih grla, na kraju investicije imaju u svom vlasništvu, odnosno u vlasništvu člana registrovanog poljoprivrednog gazdinstva:5-100 tovnih rasa, ili 10-300 grla ovaca/koza, ili 10-400 grla svinja, ili do 5000 koka nosilja. U sektoru pčelarstva prihvatljivi korisnici treba da : 1) imaju 5-500 košnica prijavljenih u Centralnoj bazi podataka o obeležavanju životinja kod Uprave za veterinu. U sektoru proizvodnje voća, grožđa, povrća, hmelja i cveća prihvatljivi korisnici treba da: 1) u RPG imaju upisano poljoprivredno zemljište pod proizvodnjom odgovarajućih biljnih kultura; 2)imaju: manje od 2 ha jagodičastog voća i hmelja; odnosno manje od 5 ha drugog voća, odnosno 0,1- 50 ha cveća, odnosno 0,2-100 ha vinove loze; 3) slučaju podizanja novih ili obnavljanja postojećih (krčenje i podizanje) proizvodnih (sa naslonom) i matičnih zasada voćaka i vinove loze prihvatljivi korisnici su poljoprivredna gazdinstva koja na kraju investicije imaju u svom vlasništvu, odnosno u vlasništvu člana RPG: 0,1-50 ha jagodastih vrsta voćaka , 0,3-100 ha drugog voća, do 2 ha vinove loze; 4)Prihvatljivi korisnici su poljoprivredna gazdinstva koja na kraju investicije imaju u svom vlasništvu manje od 0,5 ha plastenika ili manje od 3 ha proizvodnje povrća na otvorenom prostoru ; 5) Za investicije vezane za proizvodnju grožđa, poljoprivrednici sa površinama do 2 ha pod vinogradima upisanih u Vinogradarski registar na kraju investicije ,u skladu sa zakonom kojim se uređuje oblast vinogradarstva i vinarstva, mogu da ostvare podršku za nabavku mehanizacije, opreme, kvalitetnog sadnog materijala i dr; 6) za investicije vezane za proizvodnju sadnog materijala

, budu upisani i u Registar proizvođača sadnog materijala, u skladu sa zakonom kojim se uređuje oblast proizvodnje sadnog materijala, na kraju investicije imaju do 50 ari pod rasadima.

1.2.8. Lista investicija u okviru mere:

Šifra investicije	Naziv investicije
101.1.3	Oprema za mužu, hlađenje i čuvanje mleka na farmi, uključujući sve elemente, materijale i instalacije
101.1.5	Mašine i oprema za pripremu stočne hrane, za hranjenje i napajanje životinja (mlinovi i blenderi/mešalice za pripremu stočne hrane; oprema i dozatori za koncentrovanu stočnu hranu; ekstraktori; transporteri; miks prikolice i dozatori za kabastu stočnu hranu;
101.1.9	Mašine za primarnu obradu zemljišta
101.1.11	Mašine za đubrenje zemljišta
101.2.13	Mašine za setvu
101.4.2	Podizanje i opremanje plastenika za proizvodnju povrća, voća, cveća i rasadničku proizvodnju
101.4.16	Nabavka opreme za orezivanje, drobljenje, sečenje i uklanjanje ostataka nakon rezidbe voćnih vrsta
101.4.19	Mašine za primarnu obradu zemljišta
101.4.23	Mašine za sadnju
101.4.24	Mašine za zaštitu bilja
101.4.28	Mašine, uređaji i oprema za navodnjavanje useva
101.6.2	Nabavka opreme za pčelarstvo

1.2.9. Kriterijumi selekcije:

Redni broj	Tip kriterijuma za izbor	Da/Ne	Bodovi
1	Član Međupštinske unije poljoprivrednih udruženja "MOUPU"	da	20

1.2.10. Intenzitet pomoći: Maksimalno učešće podsticajnih sredstava grada Novog Pazara u ukupnim investicijama je 70%.

1.2.11. Indikatori/pokazatelji:

Redni broj	Naziv pokazatelja
1	Broj podnetih zahteva
2	Broj odbijenih zahteva
3	Broj poljoprivrednih gazdinstava koja su bila korisnici
4	Broj pčelara- korisnika podsticajnih sredstava
5	Broj korisnika podsticajnih sredstava
6	Procenat utrošenosti planiranih sredstava

1.2.12. Administrativna procedura: Realizaciju mere za sva četiri sektora sprovodiće stručne službe gradske uprave grada Novog Pazara uz saradnju Poljoprivredne savetodavne stručne službe (PSSS) i Međuopštinske unije poljoprivrednih udruženja (MOUPU). Sukcesivno tokom kalendarske godine biće raspisivani javni pozivi za nabavku mehanizacije po principu najpovoljnijeg ponuđača, do utroška sredstava, u periodu od dana objavljivanja do 20. decembra 2020. godine. Nabavljena oprema će se deliti poljoprivrednicima. Javni poziv će detaljnije definisati potrebnu dokumentaciju, kao i ostale uslove za korišćenje podsticajnih sredstava.

Tabela: Opšti podaci i pokazatelji

Naziv pokazatelja	Vrednost, opis pokazatelja	Izvor podatka i godina
OPŠTI PODACI		
Administrativni i geografski položaj		
Autonomna pokrajina	/	rzs*
Region	Region Šumadije i Zapadne Srbije	rzs*
Oblast	Raška oblast	rzs*
Grad ili opština	grad	rzs*
Površina	742 km ²	rzs*
Broj naselja	99	rzs*
Broj katastarskih opština	99	rzs*
Broj područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi (POURP)	99	
Demografski pokazatelji		
Broj stanovnika	106261	rzs**
Broj domaćinstava	23584	rzs*
Gustina naseljenosti (broj stanovnika/površina, km ²)	143	
Promena broja stanovnika 2011:2002 (2011/2002*100 - 100)	+16,76%	rzs**
- u ruralnim područjima AP/JLS	+2491	rzs**
Stanovništvo mlađe od 15 godina (%)	24,69	rzs**
Stanovništvo starije od 65 godina (%)	8,83	rzs**
Prosečna starost	33,50	rzs*
Indeks starenja	48	rzs*
Bez školske spreme i sa nepotpunim osnovnim obrazovanjem (%)	5 %	rzs*

Osnovno obrazovanje (%)	37 %	rzs*
Srednje obrazovanje (%)	47 %	rzs*
Više i visoko obrazovanje (%)	11 %	rzs*
Poljoprivredno stanovništvo u ukupnom broju stanovnika (%)	12 %	Proce- na
Prirodni uslovi		
Reljef (ravničarski, brežuljkasti, brdski, planinski)	Brdsko-planinski	Interni
Preovlađujući pedološki tipovi zemljišta i bonitetna klasa	Škriljci, peščari, krečnjaci 4-8 klase	Interni
Klima (umereno-kontinentalna, subplaninska ...)	Umereno-kontinentalna	Interni
Prosečna količina padavina (mm)	627 mm	Interni
Srednja godišnja temperatura (oS)	9,4	Interni
Hidrografija (površinske i podzemne vode)	Sliv reke Raške zahvata površ. 1193 km ² , dužina mreže vodotokova iznosi 879 km	Interni
Površina pod šumom (ha)	37488,11	rzs*
Površina pod šumom u ukupnoj površini AP/ JLS (%)	51 %	rzs*
Pošumljene površine u prethodnoj godini (ha)	23,03	rzs*
Posečena drvena masa (m ³)	18754	rzs*
POKAZATELJI RAZVOJA POLJOPRIVREDE		
Stanje resursa		
Ukupan broj poljoprivrednih gazdinstava:	5044	rzs***
Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava (RPG):	3466	Upra- va za trezor
- porodična poljoprivredna gazdinstva (%)	99,94 %	
- pravna lica i preduzetnici (%)	0,06%	
Korišćeno poljoprivredno zemljište - KPZ (ha)	18129	rzs***
Učešće KPZ u ukupnoj površini JLS (%)	24,43 %	
Oranice i bašte, voćnjaci, vinogradi, livade i pašnjaci, ostalo(18) (ha, %)	75 %	rzs***

Žita, industrijsko bilje, povrće, krmno bilje, ostalo(19) (ha, %)	21 %	rzs***
Prosečna veličina poseda (KPZ) po gazdinstvu (ha)	3,95 ha	rzs***
Obuhvaćenost poljoprivrednog zemljišta komasacijom (ha)	0	Interni
Obuhvaćenost zemljišta nekim vidom udruživanja (ha)	0	Interni
Broj poljoprivrednih gazdinstava koja navodnjavaju KPZ	1332	rzs***
Odvodnjavana površina KPZ (ha)	0	Interni
Navodnjavana površina KPZ (ha)	793 ha	rzs***
Površina poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini na teritoriji AP(20)(ha)	4851,5793	Interni
Površina poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini koja se daje u zakup (ha):	3646,9414	Interni
- fizička lica (%)	100 %	Interni
- pravna lica (%)	0	Interni
Goveda, svinje, ovce i koze, živina, košnice pčela (broj)	86835	rzs***
Traktori, kombajni, priključne mašine (broj)	10238	rzs***
Poljoprivredni objekti (broj)	4285	rzs***
čč, sušare, staklenici i plastenici (broj)	504	rzs***
Upotreba mineralnog đubriva, stajnjaka i sredstava za zaštitu bilja (ha, broj PG)	Min.đub.-3651/2905PG, Stajnjak-3499/3572PG Zašt.bilja-1637/1889PG	rzs***
Broj članova gazdinstva i stalno zaposlenih na gazdinstvu:	12425 na por.gazdinstvu, 0 stalno zaposlenidž	rzs***
(na porodičnom PG: na gazdinstvu pravnog lica/preduzetnika) (ha)	12425 na por.gazdinstvu, 8 na gazdin.prav.lica	rzs***
Godišnje radne jedinice (broj)	3265	rzs***
Zemljoradničke zadruge i udruženja poljoprivrednika (broj)	7 zadruga, 25 udruženja	Interni

Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda(količina):		
- biljna proizvodnja (t)	15 t/ha	rzs***
- stočarska proizvodnja (t, lit, kom.)	Goveda grla 9645 ,ovce 16091 ,svinje 3304, živina kom. 49368, košnice 10000	Interni

POKAZATELJI RURALNOG RAZVOJA		
Ruralna infrastruktura		
<i>Saobraćajna infrastruktura</i>		
Dužina puteva(km)	740,489 km	rzs*
Pošte i telefonski pretplatnici (broj)	pošte 17 , tel.pretplatnici 17784	rzs*
<i>Vodoprivredna infrastruktura</i>		
Domaćinstva priključena na vodovodnu mrežu (broj)	19947	rzs*
Domaćinstva priključena na kanalizacionu mrežu (broj)	17320	rzs*
Ukupne ispuštene otpadne vode (hilj.m3)	6310 m3	rzs*
Prečišćene otpadne vode (hilj.m3)	/	rzs*
<i>Energetska infrastruktura</i>		
Proizvodnja i snabdevanje električnom energijom (broj)	Na teritoriji grada ne postoji pogon za proizvodnju el.energije, distributer je ED Kraljevo	Interni
<i>Socijalna infrastruktura</i>		
Objekti obrazovne infrastrukture (broj)	Predškol.obrazovanje: 28 objekata, OŠ:16 objekata sa 27 objekata ist. odeljenja, Srednje škole :7 objekata i 2 Univerziteta	rzs*
Broj stanovnika na jednog lekara	391	rzs*
Broj korisnika socijalne zaštite	2131	rzs*
<i>Diverzifikacija ruralne ekonomije</i>		
Zaposleni u sektorima poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (broj)	Reg.indiv.poljopr.639, u pravnim licima 58	rzs* rzs***

Gazdinstva koja obavljaju druge profitabilne aktivnosti(30) (broj)	25- narodna radinost	rzs***
Turisti i prosečan broj noćenja turista na teritoriji AP/JLS (broj)	Ukupno turista 20280: domaći 12978, strani 7302 ; ukupno noćenja 34763 : domaći 23462, strani 11301: prosečan broj noćenja :domaći 1,8; strani 1,5	rzs*
Transfer znanja i informacija		
Poljoprivredna savetodavna stručna služba (da/ne)	Da	Inter- ni
Poljoprivredna gazdinstva uključena u savetodavni sistem (broj)	120	PSSS